

UNIVERZITA KARLOVA
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Ústav dějin křesťanského umění
Církevní a obecné dějiny

Jaroslav Mrňa

**Farní kroniky
jako pramen církevních a sociálních dějin
na příkladu pamětních knih farností
v děkanství velkomeziříčském**

**Parish chronicles as a source of religious and social history using
the example of commemorative books of parishes
in the deanery of Velke Mezirici**

Autoreferát disertační práce

Vedoucí práce: **doc. PhDr. Tomáš Petráček, Ph.D., Th.D.**

Konzultant: **doc. PhDr. Zdeněk Hojda, CSc.**

Praha 2017

Úvod do problematiky a zhodnocení současného stavu

Farní kroniky jako pramen stojí na pomezí tzv. pragmatických písemností a tzv. ego-dokumentů. Ukrývají v sobě záznamy úřední i dějepisné povahy a dovolují tak čtenáři nahlédnout do života jedné komunity se vším, co je vlastní společnosti i jednotlivci. Prezентují jednak pohled kronikáře na události kolem sebe, duchovního správce se všemi starostmi i povinnostmi církevní správy a mentalitu i rituály malé či větší komunity v každodennosti jejího života, jednak částečně také administrativní činnost farnosti, ohraničenou normami a kontrolovanou při vizitacích. Pamětní knihy farních i filiálních beneficí neslouží jen pro zápisy společenských a církevních událostí během roku, ale také pro hospodářské záznamy beneficia, inventáře farního kostela, filiálních kostelů, kaplí a farního mobiliáře, pro informace o počtu duší, výčty biskupů a kněží, záznamy péče o chudé apod. Z tohoto důvodu jsou vyhledávaným pramenem většiny badatelů, kterým slouží především jako východisko k další badatelské činnosti.

K problematice vedení farních kronik existují pouze dílčí časopisecké studie či absolventské práce (bakalářské¹ a diplomové² práce vznikající na Ústavu archivnictví a pomocných věd historických na Filozofické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích a nověji též absolventské práce na Masarykově univerzitě v Brně.³). Souhrnná monografie v českém i zahraničním prostředí stále chybí.

¹ Miluše WAGNEROVÁ, *Farní kronika Olešnice (1787–1887)*, České Budějovice 2008; Jana HLAVOVÁ, *Nejstarší pamětní kniha farnosti Vlachovo Březí (1746–1806)*, České Budějovice 2010; Libor STANĚK, *Pamětní knihy farního úřadu Malenice (1734–1945)*, České Budějovice 2010; Eliška HOMOLKOVÁ, *Pamětní knihy fary Němčice 1759–1939*, České Budějovice 2011.

² Libor STANĚK, *Pamětní knihy farnosti Volyňského vikariátu 17. – 19. stol. ve vzájemné komparaci*, České Budějovice 2012.

³ Marie KRUPÍČKOVÁ, *Šimbořice ve světle místních kronik*, Brno 2015 (= Diplomová práce na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity v Brně); Vendula ODEHNALOVÁ, *Rekonstrukce farní kroniky Římskokatolické farnosti Lažánky u Brna – 19. a 20. století*, Brno 2015 (= Diplomová práce na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity v Brně); Tereza PETRÁŠOVÁ, *Obraz farnosti Určice ve farní kronice*, Brno 2015 (= Bakalářská práce na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity v Brně); Alžběta ŘEHÁKOVÁ, *Pamětní kniha fryštácké farnosti 1617–1893*, Brno 2015 (= Diplomová práce na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně); Tereza MAŠKOVÁ, *Pamětní kniha farnosti královského města Kyjova 1913–1985*, Brno 2017 (= Diplomová práce na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně).

Existencí kronik v různých sociálních skupinách se zabývá monografie Václava Pubala *Kroniky a kronikáři*,⁴ jež nám představí kromě metodických pokynů též historii kronikářského řemesla a legislativu vztahující se k vedení spíše obecních kronik. Publikace byla vydána k 30. výročí osvobození ČSSR Sovětskou armádou. Kniha Václava Pubala je i přes svůj vznik v myšlenkách vládnoucí ideologie zdařilým dílem na poli historiografie kronikářského řemesla v různých institucích státní i církevní správy.

Pamětním knihám ve farnostech se věnuje studie Jany Opeltové a Věry Slavíkové *Poklady farních archivů - 2. Pamětní knihy farností*,⁵ která byla zveřejněna v měsíčníku královéhradecké diecéze. V ní se nachází zmínka o založení a vedení kronik ve farnostech především královéhradecké diecéze. Zatím posledním nařízením pro vedení a péči o farní kroniky jsou *Interní normy péče o zvony, varhany, movité památky, archiválie a farní kroniky*, které vydala Česká biskupská konference 4. července 1998. V nich jsou uvedeny také pokyny pro vedení farních kronik, jejich forma a obsah zápisů. Dočteme se zde například, že každá farnost (i neobsazená) má povinnost vést kroniku a kronikář musí být jen osoba pověřená duchovním správcem.⁶

Velmi bohatým zdrojem informací o výskytu pamětních knih farností na území české i moravské církevní provincie je publikace sepsaná kolektivem autorů kolem Marie Tošnerové a vydaná Komisí pro soupis a studium rukopisů při Archivu Akademie věd České republiky. Jedná se o čtvrtý díl *Průvodce po rukopisných fondech v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, jež nese název *Rukopisné fondy centrálních a církevních knihoven v České republice* a přináší mimo jiné rozsáhlý, ale neúplný soupis (vzhledem k hodnotícím kritériím) pamětních knih ve farnostech české i moravské církevní provincie.⁷

⁴ Václav PUBAL, *Kroniky a kronikáři*, Praha 1976.

⁵ Jana OPPELTOVÁ – Věra SLAVÍKOVÁ, *Poklady farních archivů - 2. Pamětní knihy farností*, Informace královéhradecké diecéze 2, 2008.

⁶ <http://www.cirkev.cz/res/data/004/000524.pdf>, 7. 2. 2009.

⁷ Marie TOŠNEROVÁ a kol., *Průvodce po rukopisných fondech v České republice. Díl IV., Rukopisné fondy centrálních a církevních knihoven v České republice*, Praha 2004.

Cíle bádání

Hlavním cílem disertační práce je problematika existence pamětních knih ve farnostech a jejich využití pro moderní historickou práci na poli církevních a sociálních dějin nejnižších institucí římskokatolické církve, a to primárně na příkladu pamětních knih farností v děkanství velkomeziříčském. Úmyslem autora není podat zcela vyčerpávající informace k danému tématu, ale spíše osvětlit některé vybrané problémy využití pramene pro studium pomocí moderních metod historikovy práce především v problematice církevních a sociálních dějin.

Následné cíle:

- 1) Vedle stručného pojednání o křesťanském vnímání dějinnosti a pohledu na farní kroniky jako narativního pramene zasazeného do širšího dějinného vývoje české a částečně světové historiografie je cílem odpovědět na otázku po zhodnocení farní kroniky jako pamětní či úřední knihy, uměleckého díla. Dílčím cílem je výpovědní hodnota farních kronik jako historického pramene.
- 2) Prezentace diferencí mezi pamětnicemi a analýza norem pro jejich vedení, které upravovaly podobu struktury záznamů farních kronik.
- 3) Rekonstrukce dějinného příběhu velkomeziříčského děkanství téměř výhradně s využitím dosud nepublikovaných údajů dochovaných pamětních knih inkorporovaných farností. S tím souvisí i záměr demonstrovat jejich využitelnost pro rekonstrukci minulosti různých církevních i světských institucí.
- 4) Analýza farních kronik všech sedmnácti inkorporovaných farností velkomeziříčského děkanství především z pohledu pomocných věd historických, tzn. podrobit jednotlivé exempláře částečnému kodikologickému rozboru vnějších a vnitřních znaků, analyzovat jednotlivé zápisy a zhodnotit získané údaje.
- 5) Analýza a prezentace výsledků výzkumu v oblasti norem pro vedení pamětních knih ve farnostech na území států sousedících s naší vlastí.

Metodika bádání

Samotná metodika bádání v rámci disertační práce spočívala především na heuristice a následné kritice dochovaných pramenů i dostupné primární či sekundární literatury související s řešenou problematikou existence pamětních knih ve farnostech a jejich využitím pro moderní historickou práci na poli církevních a sociálních dějin. Pozornost byla primárně zaměřena na farní kroniky velkomeziříčského děkanství. Ke zpracování stručného pojednání o křesťanském vnímání dějinnosti a pohledu na farní kroniky jako narativního pramene zasazeného do širšího dějinného vývoje české a částečně světové historiografie bylo využito dostupné primární i sekundární literatury.

Vzhledem k nedostatku literatury, která by se primárně věnovala problematice pamětních knih farností v českém i zahraničním prostředí, byly základním pramenem pro další studium za účelem splnění vytyčených cílů samotné farní kroniky, přednostně pamětnice farností velkomeziříčského děkanství (uchované ve farních archivech, fondech farností v Diecézním archivu Biskupství brněnského a velkomeziříčské pobočce Státního okresního archivu ve Žďáře nad Sázavou), částečně také tzv. reprezentativní vzorek 915 pamětních knih z různých farností české a moravské církevní provincie. Velmi bohatým zdrojem informací pro vytvoření reprezentativního vzorku mi byla publikace sepsaná kolektivem autorů kolem Marie Tošnerové a vydaná Komisí pro soupis a studium rukopisů při Archivu Akademie věd České republiky. Jedná se o čtvrtý díl *Průvodce po rukopisných fondech v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, jenž nese název *Rukopisné fondy centrálních a církevních knihoven v České republice* a přináší mimo jiné rozsáhlý, ale neúplný soupis (vzhledem k hodnotícím kritériím) pamětních knih ve farnostech.⁸ Vedle této cenné práce posloužil ke sběru informací badatelský průzkum v archivních fondech jednotlivých diecézí a některých farních úřadů.

Výsledkem heuristiky, analýzy a zhodnocení dostupných pramenů v archivních fondech tuzemských i zahraničních církevních institucí (např. Diecézní archiv Biskupství brněnského v Rajhradě, velkomeziříčská pobočka Státního okresního archivu ve Žďáře nad Sázavou, Národní Archiv Praha – fond Arcibiskupství pražského, Österreichisches Staatsarchiv Wien, Diözesanarchiv Wien apod.) je pak přehled různých norem a instrukcí pro zřízení i správu farních kronik na našem území, který přináší druhá kapitola.

⁸ Marie TOŠNEROVÁ a kol., *Průvodce po rukopisných fondech v České republice. Díl IV., Rukopisné fondy centrálních a církevních knihoven v České republice*, Praha 2004.

K rekonstrukci historického vývoje jednotlivých farností na území velkomeziříčského děkanství ve třetí části práce mi přednostně posloužily cenné a dosud u většiny kronik nepublikované údaje, dále primární a sekundární literatura především regionální produkce.

Farní kroniky všech sedmnácti inkorporovaných farností velkomeziříčského děkanství byly podrobeny částečnému kodikologickému rozboru vnějších a vnitřních znaků i analýze jednotlivých záznamů. Předlohou pro částečné porovnání diferencí ve struktuře analyzovaných rukopisů byla farní kronika velkomeziříčské farnosti, která je nejlépe dochovaným exemplářem užívaného formuláře *protocollum domesticum* na území děkanátu pro takto nazývané kroniky v brněnské diecézi. Shrnutí a zhodnocení údajů získaných z analyzovaných farních kronik velkomeziříčského děkanství pak čtenář nalezne v závěru čtvrté kapitoly.

Závěrečné shrnutí celé práce je doplněno o výsledky výzkumu v oblasti norem pro vedení farních kronik v sousedních zemích. Podklady pro analýzu norem byly získány pomocí osobní návštěvy zahraničních archivních fondů (např. Arcibiskupský archiv Košice, Archiv des Erzbistums Freiburg, Archiv des Erzbistums München und Freising, Diözesanarchiv Wien, Erzbistumsarchiv Paderborn, Österreichisches Staatsarchiv Wien apod.), ale častěji také formou dotazu po existenci norem v archivních institucích diecézí na území sousedních států.

Obsah a struktura disertační práce

Disertační práci je možné členit na dva celky – farní kronika jako pramen a pamětní knihy velkomeziříčského děkanství. Vzhledem k rozsahu práce je však rozdělena do čtyř kapitol, které jsou pro lepší přehlednost členěny do několika podkapitol. Ty pak doplňuje poznámkový aparát a v závěru umístěný seznam užitých pramenů a literatury.

První kapitola, vedle stručného pojednání o křesťanském vnímání dějinnosti, přináší pohled na farní kroniky jako narativního pramene zasazeného do širšího dějinného vývoje české a částečně světové historiografie. Velmi rozsáhlé téma je zúženo pouze na narativní prameny shodné nebo podobné svými vlastnostmi kronikám. Následuje část věnující se zhodnocení farní kroniky jako pamětní či úřední knihy, uměleckého díla a závěrečné shrnutí se zaměřením na výpovědní hodnotu pamětních knih farností jako historických pramenů.

Předmětem zájmu druhé kapitoly je existence diferencí ve struktuře záznamů pamětních knih ve farnostech. Pro snadnější prezentaci rozdílů ve struktuře záznamů jsou pamětní knihy rozděleny podle období počátku jejich vedení. Mezníkem je přelom 19. a 20. století, kdy nejvíce docházelo ke změnám v podobě zápisu informací do pamětnic. Druhá část této kapitoly se snaží objasnit otázku výskytu zákonné úpravy vedení farní kroniky v české i moravské církevní provincii.

Třetí a čtvrtá kapitola tvoří jádro celé disertační práce. První z této dvojice přináší dějinný příběh děkanství velkomeziříčského od počátků do současných dnů a může sloužit nejen jako úvod k následující kapitole, ale také k demonstraci využitelnosti údajů farních kronik pro rekonstrukci minulosti různých církevních i světských institucí. Historie děkanství je vyprávěna v kontextu s dějinami sídelního města, největší farnosti a zároveň sídla děkanátu, jež jsou úzce spjata s vývojem vrchnostenské správy velkomeziříčského dominia, jehož územní prostor přesahoval hranice farností.

Poslední, čtvrtá kapitola je zaměřena na analýzu jednotlivých farních kronik velkomeziříčského děkanství především z pohledu pomocných věd historických. Závěrečná podkapitola této části práce přináší shrnutí a zhodnocení údajů získaných z této činnosti.

Po závěrečném shrnutí celé práce s výsledky průzkumu v oblasti norem pro vedení farních kronik v sousedních zemích následuje seznam užitých zkratek, seznam pramenů a literatury a přílohy. Součástí příloh je také rozsáhlý soupis farních kronik z české a moravské církevní provincie, které byly vybrány jako reprezentativní vzorek pro analýzu jazykového složení a chronologického počátku vedení pamětních knih ve farnostech.

Úvod

1. Farní kronika jako pramen církevních a sociálních dějin

- 1.1. Farní kronika a její místo v dějepisné tvorbě
 - 1.1.1. Křesťanská dějinnost
 - 1.1.2. Kronikářská díla v české i světové historiografii od prvopočátků do konce novověku
- 1.2. Farní kronika jako umělecké dílo, pamětní a úřední kniha
 - 1.2.1. Farní kronika jako pamětní kniha
 - 1.2.2. Farní kronika jako úřední kniha
 - 1.2.3. Farní kronika jako umělecké dílo
- 1.3. Výpovědní hodnota farních kronik jako historických pramenů
 - 1.3.1. Farní kronika jako pramen církevních dějin
 - 1.3.2. Farní kronika jako pramen sociálních dějin

2. Struktura záznamů a normy pro vedení farních kronik

- 2.1. Struktura záznamů farních kronik
 - 2.1.1. Farní kroniky s dobou vzniku od 2. poloviny 16. století do přelomu 19. a 20. století – Starší pamětní knihy
 - 2.1.2. Protocollum domesticum
 - 2.1.3. Farní kroniky s dobou vzniku od přelomu 19. a 20. století do současnosti – Mladší pamětní knihy
 - 2.1.4. Výskyt zmíněných pamětních knih v českých i moravských diecézích
- 2.2. Normy pro vedení farních kronik

3. Historický vývoj velkomeziříčského děkanství

- 3.1. Od středověkých počátků do konce 14. století
- 3.2. Od husitství k luterství
- 3.3. Od luterství k rekatolizaci
- 3.4. Nástup rekatolizace a období baroka
- 3.5. Děkanství velkomeziříčské v devatenáctém století
- 3.6. Dvacáté století a současná situace
 - 3.6.1. Doba předválečná a císařské manévry
 - 3.6.2. První světová válka a první republika
 - 3.6.3. Období nacistické okupace a druhé světové války
 - 3.6.4. Třetí republika a období komunismu

3.6.5. Období let 1989–2017

4. Farní kroniky velkomeziříčského děkanství

- 4.1. Velké Meziříčí
- 4.2. Bory
- 4.3. Březí u Osové Bítýšky
- 4.4. Budišov u Třebíče
- 4.5. Heřmanov u Velké Bíteše
- 4.6. Křižanov
- 4.7. Křoví
- 4.8. Měřín
- 4.9. Netín
- 4.10. Osová Bítýška
- 4.11. Pavlov u Radostína nad Oslavou
- 4.12. Pyšel
- 4.13. Radostín nad Oslavou
- 4.14. Ruda
- 4.15. Tasov
- 4.16. Uhřínov
- 4.17. Velká Bíteš
- 4.18. Závěrečné shrnutí a zhodnocení získaných údajů z pamětních knih
farností velkomeziříčského děkanství

Závěr

Seznam užitých zkratk

Seznam použitých pramenů a literatury

Seznam příloh

Přílohy

Teoretický a praktický přínos disertační práce

Originální přínos disertační práce tkví ve skutečnosti, že se jedná o první souborné dílo, jež pojímá problematiku existence farních kronik v české i moravské církevní provincii s přesahem do církevní správy v sousedních zemích. Pro prezentaci výpovědní hodnoty pramene jsou primárně využity dosud nepublikované údaje pamětních knih farností v děkanství velkomeziříčském. V souvislosti s rozsahem i mezioborovým přesahem tématu vedení farních kronik nebylo úmyslem autora podat zcela vyčerpávající informace k dané problematice, ale spíše osvětlit některé vybrané problémy související s existencí pamětních knih ve farnostech. Presentovaná výpovědní hodnota pramene může čtenáři posloužit jako východisko k další badatelské činnosti na poli nejen církevních a sociálních dějin, ale také archivnictví, pomocných věd historických a jiných společenských věd se zaměřením na prameny, jež v sobě uchovávají životní příběh jednotlivce či sociální skupiny. Reprezentativní vzorek 915 knih může být využit rovněž jako doplněk rozsáhlého díla vydaného kolektivem autorů kolem Marie Tošnerové, tedy čtvrtého dílu *Průvodce po rukopisných fondech v Čechách*.

Jeden z možných praktických přínosů v rámci disertační práce, zvláště v oblasti farních kronik děkanství velkomeziříčského, může být úmysl ochrany (často i záchrany) pamětních knih v podobě digitalizace jednotlivých exemplářů. V průběhu badatelské činnosti v dotčených farnostech byla učiněna digitalizace pamětnic a její výsledky předány duchovním správcům s možností využití tohoto materiálu k badatelské činnosti. V několika případech se již tak stalo a originální rukopis byl ušetřen před často neodbornou a mnohdy také necitlivou manipulací. Zhodnocení výpovědní hodnoty pramene v disertační práci, zejména v oblasti struktury zaznamenaných údajů, může také napomoci pisatelům farních kronik vyhnout se opakovaným chybám a často i zlovykům, které doprovázejí jejich práci a vycházejí z neznalosti platných norem a pracovních postupů při pořizování záznamů do pamětních knih.

Seznam publikační činnosti doktoranda

MRŇA, Jaroslav: review of: Vít Vlhas, Jan Nepomucký, česká legenda. Vyd. II, Praha: Paseka [u.a.], 2013, in: *Mediaevalia Historica Bohemica*, 16 (2013), 2, p. 170-172.

MRŇA, Jaroslav, Vývoj knižní kultury duchovních správců velkomeziříčské farnosti od počátků do roku 1944, *Vlastivědný věstník moravský*, roč. 68, č. 2 (2016), s. 128-134.

MRŇA, Jaroslav, 300 let poutí do Netína (1714-2014), Velké Meziříčí: Sypták, 2016, 66s.

Výčet nejdůležitějších použitých pramenů a literatury

Prameny nevydané:

Arcibiskupský archiv Košice, *Acta curiae episcopalis Cassoviensis* 6/1993.

Archiv Biskupství královéhradeckého, *Consistorialcurrenten* 7/1835, s. 141-144.

Archiv der Diözese Gurk, *Auszug aus der F. B. Gurk. Consistorial=Verordnung ddo. 26. October 1846 Zahl 11/1530*, IV., s. 1.

Archiv des Erzbistums Bamberg, *Amtsblatt der Erzdiözese Bamberg* 76/8.

Archiv des Erzbistums Freiburg, *Anzeigblatt für die Erzdiözese Freiburg* 13/1864, VIII., s. 51-58.

Archiv des Erzbistums Freiburg, *Die Führung von Ortschroniken und Grundbüchern der Pfarreien*, *Anzeigblatt*, s. 51.

Archiv des Erzbistums München und Freising, *Verordnungen des Fürstbischöflichen General-Vicariat-Amtes zu Breslau 149/1864*, XI., s. 8–9.

DABB Rajhrad, Biskupská konsistoř Brno (E 82), *Acta curiae episcopalis Brunensis*, An. 98/1930, N. 2300/5, inv. č. 128.

DABB Rajhrad, Biskupská konsistoř Brno (E 82), Farní úřad Horní Bory, *Domáci protokol II. Bory od 1808 do 1883*, inv. č. 2.

DABB Rajhrad, Biskupská konsistoř Brno (E 82), Farní úřad Osová Bítýška, *Pfarrbeschreibung. IV.*, inv. č. 35.

DABB Rajhrad, Biskupská konsistoř Brno (E 82), Farní a děkanský úřad Velké Meziříčí, *Protocollum domesticum parochiae Magno Meseritschensis*, inv. č. 248.

Diözesanarchiv Linz, *Linzer Diözesanblatt 1885*, XXXVIII, č. 45, s. 189-192.

Diözesanarchiv Wien, *Dekretenprotokol der Josefstädter Pfarre (1719 - 1774)*, s. 199.

Diözesanarchiv Wien, Handschriften, Pfarrprotokolle, *Protocollum rerum ecclesiasticarum parochiae Labensis, 1763 – 1772*, s. 137.

Erzbistumsarchiv Paderborn, *Amtsblatt 4/1869*, VI., s. 19-20.

Erzbistumsarchiv Paderborn, *Diözesansynode 1922*.

Erzbistumsarchiv Paderborn, *Diözesansynode 1948*.

NA Praha, APA 1, D128-129, kart. 2607, fol. 124r-124v.

Národní knihovna České republiky, *Consistorial-Currenden für die Leitmeritzer bischöfl. Diözesan-Geistlichkeit: enthält die Currenden vom 1. October 1832 bis Ende Dezember 1837*. Dritter Band, Svazek 3, Augustin Bartholomäus Hille, gedruckt bei Carl Wilhelm Medau, 1837, Consistorialcurrende 27, 1837, s. 195-197.

Římskokatolická farnost Budišov u Třebíče, *Kronika farnosti Budišovské od roku 1466*.

Římskokatolická farnost Budišov u Třebíče, *Kronika farnosti Budišovské od roku 2000*.

Římskokatolická farnost Budišov u Třebíče, *I. Inventář a domácí protokol z r1788*. Pyšelo.

Římskokatolická farnost Deblín, *Hausprotocol der Krzower Lokalie*.

Římskokatolická farnost Heřmanov u Velké Bíteše, *Farní kronika od r. 1954*.

Římskokatolická farnost Heřmanov u Velké Bíteše, *Haus-Protokoll bei der Pfarre Hermanschlag*.

Římskokatolická farnost Horní Bory, *Kronika Bory IV. díl*.

Římskokatolická farnost Horní Bory, *Pars III. Domáci protokol 1884-1977-1987*.

Římskokatolická farnost Jablonné nad Orlicí, *Memorabilien-Buch der Pfarre Gaabel vom Jahre 1836*.

Římskokatolická farnost Křižanov, *Pamětní kniha farnosti křižanovské*.

Římskokatolická farnost Křižanov, *Protocollum domesticum parochiae Kržižanovensis*.

Římskokatolická farnost Měřín, *Farní kronika*.

Římskokatolická farnost Měřín, *Památní kniha od roku 1940*.

Římskokatolická farnost Měřín, *Protocollum Domesticum Parochiae Meřinensis*.

Římskokatolická farnost Netín, *Protocollum domesticum 1789 parochiae Netinensis*.

Římskokatolická farnost Osová Bítýška, *Pamětní kniha farnosti Osové Bytýšky od r. 1913*.

Římskokatolická farnost Radostín nad Oslavou, *Kniha památní při farnosti pavlovské založená roku 1867.*

Římskokatolická farnost Radostín nad Oslavou, *Kronika radostínská vydaná r. 1986.*

Římskokatolická farnost Radostín nad Oslavou, *Pamětní kniha – farní kronika – od roku 1938.*

Římskokatolická farnost Ruda, *Pamětní kniha.*

Římskokatolická farnost Tasov, *Domáci protokol. Tasov farní kronika 1865-1929 I.*

Římskokatolická farnost Tasov, *Pamětní kniha kostela sv. Petra a Pavla v Tasově.*

Římskokatolická farnost Velká Bíteš, *Protocollum domesticum parochiae Magno Biteschensis Anno Domini 1789 erectum.*

Římskokatolická farnost Velká Bíteš, *II. Protocollum domesticum od r. 1868-1982.*

Římskokatolická farnost Velké Meziříčí, *Matrica Decanatus Magno-Meserizense.*

Římskokatolická farnost Velké Meziříčí, *Pamětní kniha farnosti velkomeziříčské.*

SOka Žďár nad Sázavou, Farní úřad Březí (u Vlkova), *Protocollum Domesticum Localis Capellani Březii A[nn]o 1788*, inv. č. 33.

SOka Žďár nad Sázavou, Farní úřad Horní Bory, *Protocollum Domesticum No I. Locallia Borrensis Ab Anno 1785*, inv. č. 1.

SOka Žďár nad Sázavou, Farní úřad Radostín nad Oslavou, *Protocollum domesticum Parochiae Radostinensis. ab anno 1666. Tomus I.*, inv. č. 1.

Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, Arcibiskupství olomoucké, *Currenda I.*, č. 1409.

Prameny vydané:

BARTOŇKOVÁ, Dagmar (ed.), *Magnae Moraviae fontes historici I. Annales et Chronical*, Brno 1966.

BLÁHOVÁ, Marie – FIALA, Zdeněk (edd.), *Kosmova kronika česká*, Praha 1972.

BLÁHOVÁ, Marie – KRČMOVÁ, Marie – VRBOVÁ, Hana (edd.), *Kronika tak řečeného Dalimila*, Praha 1977.

BRANDL, Vincenc (ed.), *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae XII*, Brünn 1890; XIII., Brünn 1897.

ERBEN, Karel Jaromír (ed.), *Bartoš písař. Bartošova Kronika pražská od léta 1524 až do konce léta 1530*, Praha 1851.

HEŘMANSKÝ, František – MERTLÍK, Rudolf, (edd.), *Zbraslavská kronika. Chronicon Aulae Regiae*, Praha 1976.

CHYTIL, Josef (ed.), *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae* VI., Brünn 1854, VII., Brünn 1858.

JANDA, Bohumil (ed.), *Pavel Stránský. O státě českém*, Praha 1946.

KOLÁR, Jaroslav (ed.), *Václav Hájek z Libočan. Kronika česká*, Praha 1981.

KRATOCHVÍL, Miloš Václav (ed.), *Husitská kronika Vavřince z Březové*, Praha 1956.

ŠTINDL, Martin (ed.), *Velká Mezeříč Františka Ignáce Konteka 1401-1723. Městská kronika barokní Moravy*, Tišnov 2004.

Literatura:

BARNES, Harry Elmer, *A History of Historical Writing*, New York 1963.

BENEŠ, Zdeněk, *Historický text a historická kultura*, Praha 1995.

BENEŠ, Zdeněk, *Historický text a historická skutečnost. Studie o principech českého humanistického dějepisectví*, Praha 1993.

BĚLINA, Pavel, *Politické události let 1789-1797 v názorech měšťanské inteligence a lidových písmáků v českých zemích*, ČČH 6, 1987, s. 844-874.

BLÁHOVÁ, Kateřina, – SLÁDEK, Ondřej (edd.), *O psaní dějin. Teoretické a metodologické problémy literární historiografie*, Praha 1997.

BOURGAULT, Sophie – SPARLING, Robert (edd.), *A Companion to Enlightenment Historiography*, Brill 2013.

BURGESS, Richard W. – KULIKOWSKI, Michael, *Mosaics of Time. The Latin Chronicle Traditions from the First Century BC to the Sixth Century AD. Volume I. A Historical Introduction to the Chronicle Genre from its Origins to the High Middle Ages*, Turnhout 2013.

COLLINS, Roger, *Die Fredegar-Chroniken*, Monumenta Germaniae Historica, Studien und Texte 44, Hannover 2007.

ČERNÝ, Václav, *Staré francouzské kroniky*, Praha 1962.

DŁUGOSZ, Jan, *Roczniki czyli kroniky sławnego królestwa polskiego*, Warszawa 2004.

DORAZIL, Otakar, *Zbraslavská kronika. O pisatelích kroniky*, in: Otakar Dorazil, *Kroniky mluví*, Praha 1946, s. 105-108.

DUNPHY, Graeme, *Encyklopedia of the Medieval Chronicle*, Leiden 2010.

- DVORSKÝ, František, *Třebický okres*, Vlastivěda moravská. II. Místopis, Brno 1906.
- EICHLER, Karel, *Chudobinské ústavy moravské*, Brno 1887.
- FIŠER, Zdeněk (red.), *Velké Meziříčí v zrcadle dějin*, Brno 2008.
- GRUNDMANN, Herbert, *Geschichtsschreibung im Mittelalter*, Göttingen 1965.
- HLAVÁČEK, Ivan – KAŠPAR, Jaroslav – NOVÝ, Rostislav, *Vademecum pomocných věd historických*, Jinočany 2004.
- HORSKÝ, Jan, *Dějepisectví mezi vědou a vyprávěním*, Praha 2009.
- HRUDLIČKA, Alois, *Topografie diecese brněnské*, Sešit 2, Brno 1907.
- Interní normy péče o zvony, varhany, movité památky, archiválie a farní kroniky*, Česká biskupská konference, Praha 1999.
- JASENÁK, Ladislav, *Průručka pro kronikářov*, Martin 1995.
- JAN, Libor (ed.), *České církevní dějiny ve druhé polovině 20. století*, Brno 2000.
- JÍLKOVÁ, Stanislava, *Pražská arcibiskupská konsistoř a její běžná agenda v roce 1784*, SAP 51, 2001, č. 2, s. 359-394.
- JOHANEK, Peter, *Weltchronistik und regionale Geschichtsschreibung im Spätmittelalter*, in: Hans Patze, *Geschichtsschreibung und Geschichtsbewusstsein im Spätmittelalter*, Vorträge und Forschungen 31, Sigmaringen 1987, s. 287-330.
- KAŠPAR, Jaroslav – PORÁK, Jaroslav, *Ze Starých letopisů českých*, Praha 1980.
- KEMPSHALL, Matthew, *Rhetoric and the Writing of History, 400–1500*. Manchester-New York 2011.
- KRATOCHVÍL, Augustin, *Velkomeziříčský okres*, Vlastivěda moravská. II. Místopis, Brno 1907.
- KUTNAR, František – MAREK, Jaroslav, *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví: od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století*, Praha 1997.
- LOIDL, Franz, *Zur kirchlichen Lokal-Geschichte (Anliegen und Anregungen)*, Miscellanea aus dem Kirchenhistorischen Institut der Katholisch-Theologischen Fakultät der Universität Wien 54, Wien 1974, s. 2-6.
- MATOUŠ, Václav, *Zpřístupnění části farních kronik badatelské veřejnosti*, Orlické hory a Podorlicko 14, 2007, s. 363-376.
- MEISNER, Klaus, *Die griechische Geschichtsschreibung. Von den Anfängen bis zum Ende des Hellenismus*, Stuttgart 1990.
- MILTSIOS, Nikos, *The Shaping of Narrative in Polybius*, New York-Berlin 2013.
- NECHUTOVÁ, Jana, *Latinská literatura českého středověku do roku 1400*, Praha 2000.

PALACKY, Franz, *Literarische Reise nach Italien im Jahre 1837. Zur Aufsuchung von Quellen der böhmischen und mährischen Geschichte*, Prag 1838.

PALACKY, Franz, *Würdigung der alten böhmischen Geschichtsschreiber*, Prag 1830.

PETRÁČEK, Tomáš, *Člověk, hodnoty a dynamika středověké společnosti. Antropologické koncepty středověku v transkulturní perspektivě*, Ostrava 2014, s. 37.

PETRÁČEK, Tomáš, *Sekularizace a katolicismus v českých zemích. Specifické rysy české cesty od lidové církve k nejateističtější zemi světa*, Ostrava 2013.

PODLAHA, Antonín, *Relationes super statu ecclesiae et archidioecesis Pragensis ad s. congregationem concilii ab archiepiscopis Pragensibus factae a. 1759 bis 1781*, Praha 1908.

Pokyn Karla hraběte Chotka k vedení obecních a farních kronik v Čechách (1835), Revue církevního práva 3, roč. 15, 2009, s. 211-213.

POOLE, Reginald Lane, *Chronicles and Annals. A Brief Outline of Their Origin and Growth*, Oxford 1926.

POSPÍŠIL, Ctirad Václav, *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*, Kostelní Vydří 2010.

POSPÍŠIL, Ivo, *Labyrint kroniky. Pokus o teoretické vymezení žánru*, Brno 1986.

PUBAL, Václav, *Kroniky a kronikáři*, Praha 1976.

ROUBÍK, František, *Státní kontrola farních pamětních knih*, Časopis pro dějiny venkova 12, 1925, s. 286-288.

SEMERÁDOVÁ, Veronika, *Vizitační písemnosti Čech 17. století. Farní kostely a farní klérus pražské arcidiecéze v letech 1623-1694*, SAP 47, 1997, s. 125-204.

SCHULZE, Winfried (ed.), *Ego-Dokumente. Annäherung an den Menschen in der Geschichte*, Berlin 1996.

SCHWOY, Franz Joseph, *Topographie von Markgrafthum Mähren*, Wien 1794.

STAUDINGER, Anton, *Pfarrchroniken als Quelle der Zeitgeschichte*, in: Franz LOIDL, Aspekte und Kontakte eines Kirchenhistorikers. Kirche und Welt in Iber Begabung, Wiener Beiträge zur Theologie 52, Wien 1976, s. 197-219.

TOŠNEROVÁ, Marie a kol., *Průvodce po rukopisných fondech v České republice. Díl IV., Rukopisné fondy centrálních a církevních knihoven v České republice*, Praha 2004.

TŘEŠTÍK, Dušan, *Kosmova kronika. Studie k počátkům českého dějepisectví a politického myšlení*, Praha 1968.

ZUBKO, Peter, *Historia domus – pamät' (nielen) Cirkvi*, Duchovný pastier. Revue pre teológiu a duchovný život 1, roč. 84, 2005, s. 40-41.

Summary

The dissertation thesis *Parish chronicles as a source of religious and social history using the example of commemorative books of parishes in the deanery of Velke Mezirici* within the definition of the subject itself provides a basic way-out for studying the problems of the existence of parish chronicles and their use for modern historical work in the field of ecclesial and social history. For this purpose, the commemorative books of parishes in the deanery of Velke Mezirici were used primarily, whose analysis, interpretation and evaluation of the obtained data was presented not only with the codicological description of the structure of records, but also with the practical use of the source for the reconstruction of the historical line of the life in the parish or deanery.

After the initial criticism of sources and literature, there is a brief presentation of the Christian perception of history and view of development of the chronicle work in individual historical periods and the evaluation of the parish chronicle as a commemorative or office book, an art work. The conceptual framework of the first chapter concludes with a part that deals with the question of the historical value of parish chronicles as historical sources in the field of ecclesiastical and social history using the modern methods of historian's work.

In the second chapter is dedicated attention to the management of commemorative books, which is presented here in terms of the structure of their dates and the possible norms, which they commanded the acquisition of the chronicle and often also modified the practical chronicle work. A representative sample of 915 parish chronicles selected from various archive collections in the Czech and Moravian provinces was taken as part of the research, which served not only to analyze the possible differences between the parish chronicles in individual dioceses, but also to present their period of origin and the language composition of the manuscripts. From the illustration of differences of identical elements, two groups of memorial books were created, which are different from the period of origin. As a chronological milestone was established at the turn of the 19th and 20th centuries, as at that time there were the most frequent changes in the structure of commemorative books. The second part of this chapter includes analysis, evaluation and interpretation of the dates on the norms governing the management of commemorative books of parishes in the territory of the Czech and Moravian provinces.

The third and fourth chapters are the core of the dissertation thesis. The first of these pairs brings the history of the deanery of Velke Mezirici from the beginnings to the present days

and can serve not only as an introduction to the next chapter, but also as a demonstration of the usability of parish chronicles for the reconstruction of the history of various church and secular institutions. The history of the deanery is narrated in the context of history of the city, the largest parish, and the seat of the Dean, connected to the development of the patrimonial management of the Dominion Velke Mezirici, dominated by the territory of the parish.

The last, fourth chapter, is focused on the analysis of the chronicles, mainly from the perspective of the auxiliary sciences of the history and the evaluation of the acquired dates. The all seventeen parish chronicles of the incorporated parishes of the deanery of Velke Mezirici, are here subjected to a partial codicological analysis of the external and internal characters. The parish chronicle of Velke Mezirici *Protocollum domesticum parochiae Magno Meseritschensis*, which is the best preserved copy of the used form on the territory of the deanery for equally called chronicles in the Brno diocese, is the parable of analysis of individual commemorative books. The final subchapter of this part of the work brings a summary and evaluation of the dates obtained from the parish chronicles of the deanery of Velke Mezirici.

The final summary of the work is complemented by the results of research on norms for parish chronicles in neighboring foreign countries. Here is a list of used abbreviations, a list of sources and literature and annexes. Part of the annexes is an extensive list of parish chronicles from the Czech and Moravian Church Provinces, which were selected as a representative sample for analysis of the language composition and the chronological beginning point of management of commemorative books in parishes.

Anotace v českém jazyce

Farní kroniky v sobě ukrývají vedle jedinečného odkazu myšlenek a činnosti duchovních správců, správní agendy jim svěřeného úřadu také velmi cenné údaje z životního příběhu samotné farnosti. Disertační práce *Farní kroniky jako pramen církevních a sociálních dějin na příkladu pamětních knih farností v děkanství velkomeziříčském* se zabývá problematikou existence farních kronik a jejich využitím pro moderní historickou práci na poli církevních a sociálních dějin. Pro prezentaci výpovědní hodnoty pramene byly vybrány pamětní knihy farností velkomeziříčského děkanství. Po úvodní kritice pramenů a literatury následuje kapitola věnovaná pohledu na křesťanské vnímání dějinnosti, vývoj kronikářství v jednotlivých dějinných epochách a zhodnocení farní kroniky jako pamětní či úřední knihy, uměleckého díla. Na ni navazuje část, která se zaměřuje na rozdíly ve struktuře zaznamenaných údajů. K částečné analýze i komparaci byl vytvořen reprezentativní vzorek 915 exemplářů farních kronik z české i moravské církevní provincie, jejichž přehled přináší jedna z příloh. V rámci diferencí mezi pamětnicemi předkládá autor také problematiku norem, které byly vydávány v tuzemsku i zahraničí pro založení a vedení pamětních knih ve farnostech. Hlavní pozornost je v práci zaměřena na historický vývoj velkomeziříčského děkanství s primárním využitím záznamů z farních kronik inkorporovaných farností, jejichž přehled i zhodnocení získaných údajů přináší samostatná, poslední kapitola. Závěrečné shrnutí celé práce je doplněno o výsledky výzkumu v oblasti norem pro vedení farních kronik v sousedních zemích.

Klíčová slova

Kronika, farní kroniky, ego-dokumenty, farnost, děkanství, Velké Meziříčí, Velká Bíteš, Tasov, 19. století, 20. století

Anotace v anglickém jazyce

Parish chronicles as a source of religious and social history using the example of commemorative books of parishes in the deanery of Velke Mezirici.

The parish chronicles in themselves conceal next to unique link of the thoughts and activities of parish administrators, the administrative office of the authority given to them, also conceal valuable data from the life story of the parish itself. The dissertation thesis *Parish chronicles as a source of religious and social history using the example of commemorative books of parishes in the deanery of Velke Mezirici* deals with the problems of the existence of parish chronicles and their use of the modern historical work in the field of religious and social history. For the presentation of the testifying value of the source, of commemorative books of parishes in the deanery of Velke Mezirici were selected. After introductory criticism of sources and literature is followed a chapter dedicated to the view of the Christian perception of the history, the development of chronicles in the individual historical periods and the evaluation of the parish chronicle as a commemorative or office book, an artwork. It is followed by a section focuses on the differences in the structure of recorded data. For the partial analysis and the comparison there was made a representative sample of 915 specimens of parish chronicles of Czech and Moravian ecclesiastical provinces whose inventory provides one of the annexes. Within the differences between chronicles the author of the work presents the perspective of standards which were published home and abroad for the establishment and the management of commemorative books in parishes. The main attention is focused on the historical development the deanery of Velke Mezirici with the primary use of data from the parish chronicles of the incorporated parishes, the overview and the evaluation of acquired data of which is given by the last chapter. The final summary of the whole work is complemented by the results of research in the field of standards for the management of commemorative books in neighboring countries.

Keywords

Chronicle, parish chronicles, ego-documents, parish, deanery, Velke Mezirici, Velka Bites, Tasov, 19th century, 20th century